

KICHIK YOSHDAGI BOLALARGA ÒQISHNI ÒRGATISH METODIKASI

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar**

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali
Boshlang'ich ta'lim yonalishi 122 - guruh 2-kurs talabasi

Meliqulova Farzona To'lqin qizi

91 628 11 02

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga o'qish va o'qish jarayonidagi ko'nikmalarini shakllantirish maqsadlari va ularni amalga oshirishning zamonaviy metodikalari haqida ma'lumotlar berilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalar ularning o'qishga bo'lgan qiziqishlari, ularni qanday shakllantirish bugungi kun jamiyatining dolzarb muommasidir.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim tashkiloti, maktabgacha yosh, o'qish malakalari, yozish ko'nikmalari, qo'l matorikasi, harf, bo'g'in.

Hozirgi rivojlanib borayotgan jamiyatimizda bolalalar ularning bilim olishi va ularni yetuk bilimli barkamol shaxs bo'lib yetishishiga kichik yoshligidan alohida e'tibor berib borish juda muhimdir. Kichik yoshdagi bolalarga ta'lim berishdagi eng asosiy vazifasi bolalarni o'qishga o'rgatishdir. Bu ko'nikma har bir kichik yoshdagi o'quvchi uchun zarurdir. Kichik yoshdagi bolalar barcha maktab fanlarini o'zlashtirish uchun umumiy ta'lim vositasi sifatida o'qishni o'rganishlari zarur. Shuningdek, kichik yoshdagi bolalar o'qish qobiliyatining holati bugungi kunda talab qilinadigan darajadan ko'rsatkichlar birmuncha past ekanligini ko'rishimiz mumkin. Kichik yoshdagi bolalar psixologiyasi juda nozik bo'lib pedagog kadr tomonidan to'g'ri muomila qilinmasa o'qish jarayonida paydo bo'ladigan turli qiyinchiliklar sababli o'qishni yoqtirmaslik va qiziqmaslik holatlari paydo bo'lishi mumkin. Bu kabi vaziyatlarda o'qishni o'rganish alohida e'tibor va nazoratni talab qilishi aniq. O'qish texnikasi va bola ongini rivojlanish darajasini oshirish maqsadida boshlang'ich sinf o'qituvchilari an'anaviy va noan'anaviy metodik usullaridan foydalanishadi. Quyida ana shu misollardan bir nechtasini keltirib o'tamiz. Asosiysi, istalgan vaqtda istalgan sinfda ishni boshlashingiz mumkin, asosiy shart esa tizimlilikdir. Bunda birinchi harf va tovushlarni o'quvchiga qiziqarli tarzda o'rgatishdir: o'z tilidagi ingliz tilidagi harflar, tovushlar ular orasidagi farqlari tushuntirib, yodlatib boriladi. Keyingi bosqich so'zlar va gaplar o'rgatish: so'zlar rasmlar, harakatlar, buyumlar yordamida va ular ishtirokida gaplar tuzish orqali amalga oshiriladi. Kelajakda muvaffaqiyatli o'rganishni ta'minlash uchun o'qish odatini shakllantirish uchun o'zlashtirish usullari o'zgartirib borish kerak: o'qish mahorati: birinchidan, so'z va ibora ichida yaxlit (sintetik) o'qish texnikasi (butun so'zlarda o'qish) rivojlanishi mavjud; keyinchalik so'zlarning gapga intonatsion birikmasi usullari shakllantiriladi, o'qish tezligi oshadi (ravon o'qish), o'qilgan narsaning mazmunini takrorlash bilan o'z-o'zidan o'qish asta-sekin kiritiladi. Talabalar o'qishning ratsional usullarini asta-sekin o'zlashtiradilar va o'qishni tushunish, o'qishning orfoepik va intonatsion normalari, so'z va gaplar, matnni o'qishning turli turlarini (tanlama, kirish, o'rganish) o'zlashtirish va ulardan muayyan nutq vazifasiga muvofiq foydalanish. Ravon o'qish malakasini shakllantirish bilan bir qatorda ongli o'qish, o'qilgan narsaning ma'nosini tushunish, asosiy narsani umumlashtirish va ajratib ko'rsatish qobiliyatini rivojlantirish bo'yicha maqsadli ish olib boriladi. Talabalar ifodali o'qish texnikasini o'zlashtirdilar. Psixologlarning olimlarning fikricha, akademik ko'rsatkichlarga 200 dan ortiq omillar ta'sir qilishi mumkin. Bu omillar test va anketalarga kiritildi, 2000 dan ortiq talabalar tomonidan sinovdan o'tkazildi va so'rovnomaga o'tkazildi. Ma'lum bo'lishicha, 1-sonli omil mavjud bo'lib, uning ta'siri boshqa omillarga qaraganda ancha kuchli. Bu o'qish tezligi (optimal sur'at: daqiqada 120 dan 150 so'z gacha gapirish tezligi). Aynan shu tezlikda matnni yaxshiroq tushunishga erishiladi. Tezlik juda yuqori bo'lsa, tushunish yomonlashadi, agar u tushirilsa, unda tushunish uchun 2 yoki 3 marta o'qish kerak. Tez o'qishni rag'batlantirish o'qish texnikasining rivojlanishiga ijobiy ta'sir qiladi:

- Tez o'qish namunasini ko'rsatish;

- Yoddan o‘qish va gapirib berish;
- Sinfdan tashqari o‘qish;
- Eng yaxshi kitobxon uchun tanlovlar o‘tkazish;
 - O‘qishning turli turlarini o‘rgatish texnikasi. Ushbu stimulyatorlar o‘rganish qobiliyatini oshirishda rivojlanish omilidir. O‘qishni qiyinlashtiruvchi omillarga qiyin so‘zlar, artikulyatsiyaning kam rivojlanganligi, o‘quvchilarning tartibsiz nafas olishi, baland ovozda o‘qish rolini bo‘rttirish kiradi. Psixologik tadqiqotlar natijasi shuni ko‘rsatadiki, o‘qish jarayoniga ixtiyoriy munosabat ham o‘qish tezligiga jiddiy ta‘sir qiladi. Shu munosabat bilan maktab o‘quvchilariga tez o‘qishni o‘rganish juda muhim ekanligini doimiy ravishda singdirish kerak. Ko‘zlarning hushyorligini va ravon o‘qish uchun zarur bo‘lgan diqqatni rivojlantirishga vizual va eshitish diktantlari yordam beradi (ularni o‘tkazish texnikasini to‘g‘ri tashkillash zarur, aks holda barchasi mexanik nusxa ko‘chirishdek bo‘ladi). Eshitish diktantlari bo‘yicha takliflar vizual diktantlar bilan bir xil printsip bo‘yicha tanlanadi. Gaplar hajmi asta-sekin o‘sib borishi va ularning ma‘noga ega bo‘lishi muhimdir. Mashqlar ingliz tili darslarida haftasiga 1-2 marta "tezkor o‘qish" shaklida o‘tkazilishi mumkin. Albatta, reaksiyalar tezligi, temperament, ko‘rish sifati kabi biologik individual xususiyatlar ma‘lum darajada o‘qish tezligining rivojlanishiga ta‘sir qiladi. Biroq, o‘qish mahorati hali ham orttirilgan mahorat bo‘lib, uni yanada takomillashtirish kerak. Shuning uchun ravon o‘qishga ta‘sir etuvchi omillarni ajratib olish (o‘rnatish) va ularning bir qismini rivojlantirish, ikkinchisini (inhibe qiluvchi)larini esa yo‘q qilish kerak. O‘qituvchiga bolalarni o‘qishni samarali o‘rgatishda yordam beradigan ko‘plab adabiyotlar mavjud. Bu sohada faoliyat yuritayotgan olimlar, innovatsion o‘qituvchilar tajribasidan foydalanilgan texnikalar, mashqlardan misollar keltiraman. Ular sinfning yoshi va tayyorgarligiga qarab ijodiy foydalanish, o‘zgartirish, birlashtirish mumkin. Tez aytishlar 1.Red lorry, yellow lorry. – Qizil yuk mashinasi, sariq yuk mashinasi. 2. She sells sea shells on the seashore.- U dengiz bog‘yida dengiz chig‘anoqlarini sotadi. 3.Billy blows big blue bubbles.- Billi katta ko‘k pufakchalar puflaydi. Nutq sofligi Ular zaif diksiyani tuzatadilar, fonemik eshitishni, nutq madaniyatini, xotirani rivojlantiradilar. Lug‘at ishi Bunda imlo lug‘ati, izohli lug‘at bilan ishlash, matndan tushunarsiz, bolalar nutqida kam qo‘llaniladigan, eskirgan so‘z shakllari, zamonaviy, yaqinda paydo bo‘lgan, radio, televizorda eshitaladigan, kattalar suhbatida so‘zlarni tanlash kiradi. Bunday so‘zlarni qutiga yig‘ish mumkin. Bolalar o‘zlari ularni kartaga yozadilar va rus tili, o‘qish darsida muhokama qilish uchun olib kelishadi. Keyin bu so‘z bilan siz jumla qilishingiz mumkin, uni hayotiy vaziyatda urishingiz mumkin. "Chaqmoq" Bolalar qulay rejimda hamma uchun mavjud bo‘lgan maksimal o‘qish tezligida o‘qiydilar va "Chaqmoq!" buyrug‘i bilan eng tezlashtirilgan rejimda ovoz chiqarib o‘qishga o‘tadilar. va 20 soniyadan (boshida) 2 daqiqagacha davom etadi. Ushbu muqobil texnika individual tezlik diapazonining yuqori chegarasini oshirish uchun ishlatiladi. "Lablar" Qattiq siqilgan lablar uchun "O‘zingizga o‘qing!" Buyrug‘i bilan bolalar chap qo‘llarining barmog‘ini qo‘yishadi. Ushbu mashq bolalar tomonidan ovozsiz o‘qish va ovoz chiqarib o‘qishni aniq farqlash uchun ishlatiladi. "Tahmin" Chiziqalar bilan yopilgan matnni o‘qish (2,3,4 - bolalar qanday o‘qiganiga qarab). Fikrlash qobiliyati o‘qishni tezlashtirishga va uning mazmunini idrok etishni chuqurlashtirishga yordam beradi. "Paravoz" O‘qituvchi matnni o‘qiydi, o‘qish tezligini talabalarning o‘qish tezligi (80-160 so‘z / min) doirasida o‘zgartiradi. Bolalar matnni o‘zlari o‘qiydilar, o‘qituvchi bilan birga bo‘lishga harakat qiladilar. Tekshirish bir so‘zda to‘satdan to‘xtab, uni takrorlash orqali amalga oshiriladi. Bolalar o‘sha joyda to‘xtab, so‘zni ko‘rsatishlari kerak va o‘qituvchi tanlab tekshiradi. Ushbu mashq tezlik va moslashuvchanlikni rivojlantiradi (tarkibga qarab o‘qish tezligini o‘zgartirish qobiliyati). O‘qish texnikasini rivojlantirishda guruh ishining ham ahamiyati katta. Uni to‘g‘ri tashkil etish samarali ta‘sir etadi.
 - Gaplarni taqsimlash. O‘qituvchi matnni gaplarini ajratib butun matn xolatiga keltirish vazifasini beradi. Kichik guruhlarning har biriga bitta matnni yoki har xil matnlar berish mumkin. Kollektiv muhokamadan so‘ng, har bir kichik guruhdagi bolalar doskaga oldiga chiqadildr va to‘liq matnni o‘qib eshittiradilar/ Eng yaxshi variant tanlanadi.
 - Matnning mantiqiy ketma-ketligini tiklash.
 - Omma oldida chiqishni rivojlantirish.

• Berilgan yoki tanlangan mavzu bo'yicha matn tuzish. Bu mashqlar o'quvchilarni rivojlantirish uchun, asosan, jamoaviy ishlash uchun ishlatiladi, chunki. guruh ishining muvaffaqiyati bolada o'ziga baho berishni ortishi, vazifani bajarishi natijasida yuzaga keladigan salbiy va ijobiy natijani idrok etishni engillashtiradi. Bundan tashqari, guruh ishining natijasi ishning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, guruhning barcha a'zolarining o'zini o'zi takomillashtirish bilan bog'liq. "Sprint" o'qish Bu o'qish turi maksimal tezlikda, ichingizda, tish va lablarni mahkam siqilgan holda olib borilish kerak. Maqsad: tez o'qishni o'rgatish. Shu kabi turli mashq va o'yinlardan foydalangan holda bolalarda o'qishga qiziqish va tez o'qish texnikasini rivijlantirish mumkin. Shunday qilib, o'qish bolalardan ko'p vaqt va kuch talab qiladigan qiyin va ba'zan og'riqli jarayondir. Ravon, ongli, to'g'ri, hatto ifodali o'qish esa katta san'atdir. Ammo bu ko'nikmalarning barchasi kelajakda yosh o'quvchi o'qish jarayonidan zavqlanishi, bugun ham, ertangi kunga ishonchini his qilishi uchun zarurdir.

XULOSA:Xulosa qilib aytganda kichik yoshdagi bolalar va ularning ta'lim olishi o'qish jarayonida zerikib qolmasligi va qiziqishini oshirib borishga yuqoridagi metodik usullar yordam beradi. O'qituvchi tomonidan turli metodik usullar yordamida o'quvchiga o'qish jarayoni va uni o'rganishni qiziqarli tarzda shakllantirib berishi zarur. O'qituvchi bu faoliyatda jiddiy o'qituvchi ro'lini yordamchi do'st hamroh ro'lga alamashtirishi va bolani qiziqtirishi shu bilan birga unga yordam berishi maqsadga muvofiqdir. Bularning barchasi yosh avlodni yetuk va barkamol qilib tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Amonoshvili Sh.Ya. Shaxsni yaratgan - M:, 1982 yil.
2. Afonkina Yu.Maxsus kurs - pedagogik o'yinning psixologik-pedagogik muammolari. - Maktabgacha ta'lim No 9, 1998. - 91-b
3. Bondarenko A.K. Bolalar bog'chasida didaktik o'yinlar: bolalar bog'chasi o'qituvchisi uchun qo'llanma. - M: Ma'rifat, 1985. - 176s., kasal. - (B-ka "Qishloqdagi bolalar bog'i").
4. Venger L.A., Muxina V.S. Psixologiya: Pedagogika maktablari talabalari uchun 2002- sonli «Maktabgacha ta'lim» va 2010-sonli «Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim» ixtisosligi bo'yicha o'quv qo'llanma. -M.: Ma'rifat, 1989. - 336-yillar.
5. Voloshkina M.I. Bolani maktabga tayyorlashda didaktik o'yin: Darslik. Ed. V. G.Goretskiy.Moskva-Belgorod.1995.152b.
6. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari
7. Takomillashtirilgan 'Ilk qadam' o'quv dasturi
8. Majburiy bepul maktabga bir yillik tayyorlov guruhi uchun 'Ilm yo'li' o'quv dasturi
9. Teplov B.M. Psixologiya va individual farqlar psixofiziologiyasi: Tanlangan psixologik ishlar - M.: Amaliy psixologiya instituti. Voronej: NPO "Modek", 1998.
10. 10 Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi davlat standarti VM qaror.2020 y